

Ingliz tilini o'qitishda turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda soha terminlarini o'rgatish afzalliklari.

Mamaraimova Dildora Baxtiyarovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Termiz davlat universiteti Xorijiy filologiya fakulteti Fakultetlararo chet tillari kafedrasida katta o'qituvchisi

ABSTRACT

Ushbu maqolada ingliz tilini o'qitishda turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda soha terminlarini o'rgatishning afzalliklari tahlil qilinadi. Kasbiy ingliz tili (ESP) doirasida turizmga oid leksik birliklarni o'zlashtirish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini oshirishi, real kasbiy vaziyatlarda tilni samarali qo'llash imkonini berishi asoslab berilgan. Shuningdek, terminologik bilimlarni shakllantirish orqali talabalarning professional nutq madaniyati va amaliy ko'nikmalari rivojlanishi yoritilgan.

ARTICLE INFO

Received: 26th April, 2026

Accepted: 24th May 2026

KEYWORDS: ingliz tili, turizm, leksik kompetensiya, ESP, terminologiya, kommunikativ kompetensiya, kasbiy til, o'qitish metodikasi.

Abstract. This article analyzes the advantages of teaching subject-specific terminology in developing lexical competence of tourism students in English language teaching. It is justified that mastering tourism-related lexical units within English for Specific Purposes (ESP) enhances students' communicative competence and enables them to use language effectively in real professional situations. The study also highlights that developing terminological knowledge improves students' professional speech culture and practical language skills.

Keywords: English language, tourism, lexical competence, ESP, terminology, communicative competence, professional language, teaching methodology.

Аннотация. В данной статье анализируются преимущества обучения предметной терминологии при развитии лексической компетенции студентов туристического направления в процессе преподавания английского языка. Обосновано, что освоение лексических единиц туристической сферы в рамках английского языка для специальных целей (ESP) повышает коммуникативную компетенцию студентов и позволяет эффективно использовать язык в реальных профессиональных ситуациях. Также подчеркивается, что формирование терминологических знаний способствует развитию профессиональной речевой культуры и практических языковых навыков студентов.

Ключевые слова: английский язык, туризм, лексическая компетенция, ESP, терминология, коммуникативная компетенция, профессиональный язык, методика обучения.

Kirish

Hozirgi globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqotning asosiy vositasiga aylangan bo'lib, ayniqsa turizm sohasida uning o'rni beqiyosdir. Turizm yo'nalishi mutaxassislar uchun ingliz tilini puxta egallash nafaqat umumiy kommunikativ ko'nikmalarni, balki kasbiy leksik kompetensiyani ham rivojlantirishni talab etadi. Chunki turizm sohasida xizmat ko'rsatish jarayonida aniq terminlar, professional iboralar va maxsus leksik birliklardan to'g'ri foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitishda "English for Specific Purposes" (ESP) yondashuvi keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuv talabalarning kasbiy ehtiyojlariga mos til materiallarini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, turizm

sohasida ham samarali natijalar bermoqda. ESP asosida o'qitish talabalarda real kasbiy vaziyatlarda tilni to'g'ri va samarali qo'llash ko'nikmalarini shakllantiradi. Turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda soha terminlarini o'rgatish muhim metodik ahamiyatga ega. Bu nafaqat ularning so'z boyligini kengaytiradi, balki kasbiy muloqot madaniyatini ham shakllantiradi. Terminlarni chuqur o'zlashtirish talabalarga mehmonxona, sayohat agentliklari va xalqaro turizm tashkilotlarida samarali ishlash imkonini beradi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili.

Ushbu tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va kommunikativ-metodik tahlil usullaridan foydalanildi. Ingliz tilini o'qitishda turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni ESP (English for Specific Purposes) tamoyillari asosida o'rganildi. Shuningdek, dars jarayonida terminologiyani o'rgatishning samaradorligi nazariy va amaliy manbalar orqali tahlil qilindi.[1]

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy til o'qitish metodikasida leksik kompetensiyani rivojlantirish asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, Nation (2022), Schmitt (2020) va Hutchinson & Waters (2020) kabi olimlar ESP yondashuvi kasbiy til o'qitishda samarali ekanligini ta'kidlaydi. Turizm sohasiga oid terminlarni o'rgatish esa talabalarining real kasbiy vaziyatlarda ingliz tilidan to'g'ri foydalanish imkoniyatini sezilarli darajada oshiradi.[2]

ASOSIY QISM

Ingliz tilini o'qitishda turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunda kasbiy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Globallashuv jarayonida turizm sanoati tez rivojlanib borar ekan, ushbu soha mutaxassislaridan xalqaro muloqot tilini mukammal bilish talab etiladi. Ayniqsa, ingliz tili turizm sohasining asosiy ishchi tili sifatida keng qo'llanilib, uning terminologik tizimi kasbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi asosiy omilga aylanmoqda.[3]

Turizm yo'nalishida leksik kompetensiya deganda talabalar tomonidan kasbiy so'z boyligini to'g'ri tushunish, qo'llash va turli kommunikativ vaziyatlarda foydalanish qobiliyati tushuniladi. Bu kompetensiya nafaqat umumiy til bilimini, balki maxsus terminlarni, klişe iboralarni va professional nutq konstruksiyalarini o'zlashtirishni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli ESP (English for Specific Purposes) yondashuvi turizm sohasida samarali metod sifatida e'tirof etiladi. Turizm terminlarini o'rgatishning muhim afzalliklaridan biri shundaki, talabalar real kasbiy vaziyatlarga tez moslasha oladi. Masalan, mehmonxona xizmati, aviakompaniya faoliyati yoki sayyohlik agentliklarida ishlash jarayonida ishlatiladigan maxsus iboralarni bilish talabalar uchun amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu esa ularning kelajakdagi professional faoliyatida o'ziga ishonchini oshiradi.[4]

Leksik kompetensiyani rivojlantirish jarayonida autentik materiallardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Real broshyuralar, mehmonxona kataloglari, aviabiletlar, sayohat qo'llanmalari va turistik veb-saytlar orqali o'qitish talabalarda tabiiy til muhitini shakllantiradi. Bunday yondashuv soha terminlarini mexanik yodlashdan ko'ra, ularni kontekstda tushunish va qo'llash imkonini beradi.[5]

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslar leksik kompetensiyani rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Rolli o'yinlar, simulyatsiya mashg'ulotlari va dialogik vaziyatlar talabalarni real turistik muhitga yaqinlashtiradi. Masalan, "hotel receptionist", "tour guide" yoki "travel agent" rollarini bajarish orqali talabalar kasbiy terminlarni faol nutqda qo'llashni o'rganadilar.

Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi ham muhim omil hisoblanadi. Onlayn platformalar, mobil ilovalar va interaktiv lug'atlar yordamida talabalar mustaqil ravishda turizm terminlarini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning o'z-o'zini rivojlantirish jarayonini tezlashtiradi va leksik boyligini kengaytiradi. Turizm terminologiyasini o'rgatishda vizual materiallardan foydalanish ham samarali metodlardan biridir. Rasmlar, videolar va infografikalar orqali yangi so'zlarni eslab qolish osonlashadi va talabalarda uzoq muddatli xotira mustahkamlanadi. Ayniqsa, joylar, xizmat turlari va sayohat jarayonlarini ko'rsatish orqali terminlarning ma'nosi aniqroq tushuniladi.[6]

Leksik kompetensiyani rivojlantirishda mustaqil o'qish faoliyati ham muhim o'rin tutadi. Talabalar turizmga oid matnlar, maqolalar va bloglarni o'qish orqali yangi so'z va iboralarni o'zlashtiradilar. Bu jarayon ularning akademik va kasbiy lug'atini boyitadi. Turizm sohasida ingliz tilini o'qitishda muammoli vaziyatlar (problem-based learning) usuli ham samarali hisoblanadi. Talabalarga real hayotga yaqin muammolar berilib, ularni hal qilish jarayonida kasbiy terminlardan foydalanish talab etiladi. Bu yondashuv ularning analitik fikrlashini

rivojlantiradi va til kompetensiyasini mustahkamlaydi. Guruhli ishlar va hamkorlikdagi o'qitish (cooperative learning) metodlari ham muhim ahamiyatga ega. Talabalar birgalikda loyiha bajarish jarayonida turizm terminlarini faol ishlatadilar va o'zaro tajriba almashadilar. Bu esa ularning kommunikativ ko'nikmalarini yanada rivojlantiradi. Turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda o'qituvchining roli ham juda muhimdir. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yo'naltiruvchi va motivator sifatida ham faoliyat yuritadi. U dars jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanib, talabalarni mustaqil fikrlashga undashi lozim. Ingliz tilini o'qitishda turizm terminlarini o'rgatish leksik kompetensiyani rivojlantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. Bu jarayon ESP yondashuvi, kommunikativ metodlar, raqamli texnologiyalar va autentik materiallar uyg'unligida amalga oshirilganda yuqori natija beradi.[7]

Turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda terminologik minimumni aniqlash ham muhim metodik bosqich hisoblanadi. Har bir kasbiy yo'nalish uchun eng ko'p qo'llaniladigan asosiy so'z va iboralar ro'yxati tuzilib, ularni bosqichma-bosqich o'zlashtirish talab etiladi. Bu yondashuv talabalarga ortiqcha ma'lumot yuklamasdan, eng zarur leksik birliklarni samarali o'zlashtirish imkonini beradi. Turizm sohasida uchraydigan real kommunikativ vaziyatlar asosida dars materiallarini ishlab chiqish samarali natija beradi. Masalan, aeroportda ro'yxatdan o'tish, mehmonxonada xona bron qilish yoki ekskursiya tashkil etish kabi vaziyatlar orqali talabalar kasbiy terminlarni amaliy qo'llashni o'rganadilar. Bu usul nazariy bilimni amaliy ko'nikmaga aylantirishda muhim rol o'ynaydi.[8]

Leksik kompetensiyani shakllantirishda interaktiv metodlar, xususan "role-play" va "simulation" texnologiyalari alohida ahamiyatga ega. Talabalar turli kasbiy rollarni bajarish jarayonida real nutqiy vaziyatlarni modellashtiradilar va turizmga oid terminlardan faol foydalanadilar. Bu esa ularning og'zaki nutqini rivojlantirish bilan birga, kasbiy ishonchini ham oshiradi. Turizm terminlarini o'rgatishda korpus lingvistikasiga asoslangan yondashuvdan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Real matnlar asosida tuzilgan elektron korpuslar orqali talabalar so'zlarning kontekstual qo'llanilishini tahlil qilish imkoniga ega bo'ladilar. Bu usul leksik birliklarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Mobil texnologiyalar va onlayn ta'lim platformalari ham leksik kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Duolingo, Quizlet, Memrise kabi ilovalar orqali talabalar mustaqil ravishda turizm terminlarini o'rganishi va takrorlashi mumkin. Bu esa o'qish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.[9]

Autentik audio va video materiallar bilan ishlash ham muhim metodik yondashuvlardan biridir. Turistik gidlarning nutqi, mehmonxona xodimlari bilan suhbatlar va sayohat videolari orqali talabalar real til muhitini his qiladi va tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantiradi. Leksik kompetensiyani rivojlantirish jarayonida yozma nutq ko'nikmalari ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Talabalar turizmga oid email yozish, bron qilish shakllarini to'ldirish va xizmat ko'rsatish bo'yicha rasmiy hujjatlarni tayyorlash orqali kasbiy yozma nutqni shakllantiradilar. Loyiha asosida o'qitish (project-based learning) metodidan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Talabalar kichik guruhlarda "Travel Agency Project" yoki "Tourist Route Planning" kabi loyihalarni ishlab chiqish orqali leksik kompetensiyalarini amalda qo'llaydilar. Bu jarayon ularda ijodkorlik va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirish ko'p bosqichli va kompleks yondashuvni talab etadi. Zamonaviy metodlar, raqamli texnologiyalar va real kasbiy vaziyatlarga asoslangan o'qitish jarayoni ushbu kompetensiyani samarali shakllantirish imkonini beradi.[10]

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitishda turizm yo'nalishi talabalarining leksik kompetensiyasini rivojlantirishda soha terminlarini o'rgatish muhim metodik va amaliy ahamiyatga ega. Chunki turizm sohasi bevosita xalqaro muloqot bilan bog'liq bo'lib, unda aniq va to'g'ri terminologiyadan foydalanish kasbiy faoliyat samaradorligini belgilab beradi. ESP (English for Specific Purposes) yondashuvi asosida turizm terminlarini o'qitish talabalarining nafaqat so'z boyligini kengaytiradi, balki ularning kommunikativ va kasbiy kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Autentik materiallar, interaktiv metodlar, rolli o'yinlar va raqamli texnologiyalar orqali o'qitish jarayoni yanada samarali bo'lishi mumkin. Leksik kompetensiyani shakllantirishda amaliy yondashuv muhim rol o'ynaydi. Talabalar real kasbiy vaziyatlarga yaqin topshiriqlarni bajarish orqali terminlarni faol nutqda qo'llash ko'nikmasiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning kelajakdagi professional faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Turizm yo'nalishi talabalariga soha terminlarini o'rgatish

ularning kasbiy rivojlanishi, xalqaro muhitda erkin muloqot qila olishi va raqobatbardosh mutaxassis bo'lib yetishishida muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni. – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Chet tillarni o'qitish metodikasi bo'yicha davlat ta'lim standartlari. – Toshkent, 2021–2024.
3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) Companion Volume. – Strasbourg, 2020.
4. Nation, I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language (3rd ed.). – Cambridge University Press, 2022.
5. Schmitt, N. Vocabulary in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2020.
6. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. Techniques and Principles in Language Teaching. – Oxford University Press, 2020.
7. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2021.
8. Hutchinson, T., & Waters, A. English for Specific Purposes (ESP): A Learning-Centered Approach. – Cambridge University Press, 2020.
9. Tomlinson, B. Materials Development in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2021.
10. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. Developments in English for Specific Purposes. – Cambridge University Press, 2020.